

Znaczenie zabawy i zabawek w indywidualnym rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym

Zabawa będąca przejawem aktywności dziecka ma charakter złożony: składa się na nią wiele różnorodnych czynności i działań, uważana jest za jeden z głównych rodzajów działalności człowieka, odgrywających istotną rolę w różnych okresach jego życia, a przede wszystkim w dzieciństwie. Znaczenie zabawy w rozwoju dziecka wyjaśnia Sutton – Smith, słowami: „Zabawa pozwala dziecku poznać świat czterema podstawowymi metodami: poprzez naśladowanie, eksplorowanie, próbowanie i konstruowanie”

W dzieciństwie zabawa oddziałuje w różny sposób na przystosowanie psychiczne i społeczne, w różnych fazach rozwoju dziecka. Podstawowym celem zabawy jest dla dziecka osiągnięcie przyjemności. Wszelkie inne korzyści, jakie może nieść zabawa dla jednostki (sprawność fizyczna, rozwój procesów poznawczych, rozwój społeczny) nie są celem jej działania, osiąga je niepostrzeżenie.

W zabawie wyraża swoje uczucia i pragnienia, daje upust swojej wyobraźni i fantazji, rozwija zdolności twórcze. Zabawa stanowi pewną formę więzi ze społeczeństwem. Podczas zabawy dziecko rozwija wszechstronnie swe możliwości, zdobywa nowe informacje, zyskuje dobre samopoczucie, przygotowuje się do pracy i wypoczynku. Mówiąc o wszechstronnym rozwoju mamy zazwyczaj na myśli takie strefy funkcjonowania dziecka jak fizyczna, umysłowa, moralna i społeczna oraz estetyczna. Oddzielenie poszczególnych momentów wychowawczych jest oczywiście niemożliwe, gdyż niemal wszystkie przeplatają się w każdej zabawie. Niemniej jednak zabawy posiadają charakterystyczne cechy, które w szczególny sposób wpływają na rozwój dziecka, dominują w określonej sferze funkcjonowania dziecka.

W życiu człowieka występuje wielka różnorodność i bogactwo zabaw: są to zabawy manipulacyjne, twórcze, grupowo społeczne, zabawy dramowe, dydaktyczne, gry i zabawy przeciwko agresji, sport.

Zabawa wywołuje zaciekawienie, pobudza do działania, pozwala poznawać i odkrywać świat poprzez zaangażowanie zmysłów. Rozbudza kreatywność i otwartą postawę wobec ludzi, otaczającej rzeczywistości. Uczy tolerancji, zrozumienia dla odmienności innych.

W dziecięcych zabawach często partnerami do rozmów dziecka stają się jego ulubione zabawki. Czasem jest to monolog, a czasem lalka lub miś "aktywnie" w tej rozmowie uczestniczą. Dziecko samo przemawia do zabawki i w jej imieniu odpowiada. Tematami rozmów są często codzienne sprawy dziecka, jego obawy, problemy.

Zabawa wdraża do samodzielności, aktywności, bazuje na indywidualności dziecka. Rozwija wyobraźnię, wrażliwość emocjonalną, pobudza kreatywne myślenie, wpływając na rozwój plastyki ciała. Bazuje na wyposażeniu, na tym co już w każdym istnieje: zmysłach, emocjach, wyobraźni, intelekcie, fizyczności każdego dziecka, umiejętności wyrażania się, komunikowania za pomocą mowy. Czasem dziecko przenosi się w świat fantazji i wówczas nie korzysta z rekwizytów, przybiera różne pozy pytając dorosłych- zgadnij kim jestem? Być może trudno w to uwierzyć, ale sposób w jaki bawi się dziecko jako dwu-, trzylatek będzie miał olbrzymi wpływ na to, jak potem będzie sobie radzić w szkole i na jakiego wyrośnie człowieka. Wszystko dlatego, że jak udowodnili naukowcy, aż 50 % połączeń międzykomórkowych w mózgu powstaje do 5 roku życia. A to oznacza, że w naszym życiu najważniejszymi nauczycielami są rodzice a nie szkoła czy uniwersytet.

W okresie przedszkolnym natomiast zabawa stanowi najważniejszą czynność podejmowaną przez dziecko. Niekiedy też wiek przedszkolny jest nazywany wiekiem zabawy. Dziecko w tym okresie doskonali przede wszystkim zabawy w rolę zapoczątkowane we wczesnym dzieciństwie, włączając w przebieg zabawy czynności motoryczne i manipulacyjne wyuczone w poprzednich fazach rozwoju. Sytuacja "na niby" tworzona w zabawie uczy dziecko różnych form zachowań. Zachowanie dziecka przedszkolnego w zabawie jest niezależne od aktualnej sytuacji. Potrafi ono oddzielać znaczenie od rzeczywistego przedmiotu, potrzebuje jednak czegoś, na czym może oprzeć oddzielone znaczenie. Przenosi więc znaczenie rzeczywistego przedmiotu na inny rzeczywisty przedmiot. Podobnie oddziela działanie od sensu tego działania i przenosi je na inne. Wygotski (1995) nazywa to ruchem w polu sensu. Jego zdaniem zabawa dziecka w wieku przedszkolnym nie tyle jest dominującą formą jego działalności, co najważniejszą linią jego rozwoju. W wieku przedszkolnym mały człowiek jest zdolny do odroczenia zaspokojenia potrzeby, choć nie uwolnił się jeszcze od pragnienia jej natychmiastowej realizacji. Zabawa, według autora, pojawia się w tym okresie jako spełnienie niezaspokojonych pragnień dziecka, ucząc je

panowania nad własnymi emocjami. Z jednej strony, zabawa w role jest dla dziecka sytuacją wolną od nakazów ze strony dorosłych (dziecko robi to, na co ma ochotę), z drugiej zaś wiąże się z podporządkowaniem się regułom panującym w sytuacji "na niby". Swoboda działania w zabawie daje dziecku uczucie przyjemności, ale jej maksymalne natężenie jest przez nie odczuwane dopiero wtedy, gdy udaje mu się powstrzymać bezpośrednie impulsy i podporządkować regułom obowiązującym w zabawie.

Czego dziecko uczy się w czasie zabawy ?

- w czasie zabawy dziecko lepiej poznaje siebie samego
- zabawy podwyższają kompetencje dokładnego obserwowania i oceniania pozostałych uczestników
- zabawy rozwijają zdolność wczuwania się w sytuację drugiej osoby i odpowiedniego nastawienia się do niej
- zabawa powoduje zwiększenie pewności siebie, jeśli są oni najszybsi z całej grupy lub zwyciężają w rozgrywkach sportowych, ich poczucie własnej wartości rośnie
- dziecko trenuje swoje zdolności motoryczne, jak np. umiejętność szybkiego reagowania i rozwija jednocześnie współpracę w grupie
- podczas zabawy można pokonać zakorzenione wzorce zachowań i przećwiczyć umiejętności "które są konieczne do prospołecznego postępowania
- w zabawie pobudzane są ważne procesy nauczania
- zdolności do rozwiązywania problemów i przewyższania trudności, a także odnoszenia sukcesu
- rozwija wyobraźnię, twórcze pomysły
- rozwija zdolność do współpracy
- zabawy rozwijają inteligencje i pomysłowość dzieci

Zabawa ma wpływ na postawę dziecka, kiedy pobudza się je do działania coraz bardziej rozumnego i twórczego. Zabawa powinna łączyć elementy twórczości, myślenia, fantazjowania, nie może być mechanicznym powtarzaniem znanych czynności, musi nieść radość życia i odpoczynek. Jest ona przejawem aktywności

dziecka w danym okresie jego rozwoju i w danych warunkach społeczno-ekonomiczno-kulturalnych.

Zabawa i zabawki mają ogromny wpływ na rozwój dziecka. Jednak nie dla każdego rodzica jest to tak oczywiste - uważają Oni, że zabawa to strata czasu a kupowanie pieniędzy to niepotrzebny wydatek. Inni rodzice popadają w inną skrajność - kupują dziecku niezliczoną ilość zabawek. Co tak naprawdę jest dobre dla dziecka ?

Obie te skrajne postawy są nieodpowiednie, ponieważ jeżeli dziecko ma zbyt dużo zabawek, zwłaszcza niedostosowanych do jego wieku i zainteresowań, to albo się nimi w ogóle nie bawi, albo psuje je i nie szanuje ich, nie potrafi się też nimi cieszyć. Natomiast brak zabawek to niepowetowane straty emocjonalne w jego psychice, gdyż odbiera to dziecku radość życia, krzywdzi je i upośledza jego rozwój psychiczny i fizyczny. Dzieciństwo to czas przeznaczony na zabawę (zarówno u ludzi, jak i u zwierząt). Jeżeli pozbawia się dziecko zabawek i zabawy, odbiera mu się dzieciństwo.

Najważniejszą sprawą jest dobranie zabawki do okresu rozwojowego, w którym znajduje się dziecko. Zabawki nie muszą być drogie, modne i podobać się rodzicom. Muszą natomiast podobać się dziecku i muszą je zaciekawiać, a zabawa nimi musi sprawiać mu przyjemność i wiele radości.

Niemowlętom wystarczy zawieszony nad łóżeczkiem kolorowy balonik, plastikowe różnobarwne zabawki, kółeczka, dźwięczące grzechotki. Chodzi o to, aby młodsze niemowlę mogło wodzić za nimi oczkami, a starsze chwycić je rączkami, potrząsać, manipulować, przekładać z rączki do rączki. W ten sposób dziecko ćwiczy m.in. koordynację wzrokowo-ruchową i sprawność manipulacyjną rąk. Uczy się także rozróżniać barwy.

Roczne dziecko chętnie bawi się plastikowymi pudełkami i kubkami różnej wielkości i barwy, wkładając jedno w drugie, a także gumowymi laleczkami i zwierzątkami. Ponieważ w tym okresie dziecko jeszcze często bierze zabawki do buzi, powinny być zrobione z tworzyw nietoksycznych i takich, które łatwo można umyć i utrzymać w czystości. W drugim roku życia, gdy dzieci już samodzielnie chodzą, uwielbiają wózki i samochody, które mogą ciągnąć za sobą

na sznurku. A nieco później, gdy już chodzą pewnie, zabawki osadzone na patyku, na kółkach, które pchają przed sobą, np. kaczkę ruszającą dziobami, motyle rozkładające skrzydła, obracające się wiatraczki itp.

Dwu-trzyletnie dzieci lubią misie, lalki i wszelkie maskotki przytulanki, a także różnokolorowe klocki, które są zabawką bardzo rozwijającą umysłowo, a z których można budować przeróżne budowle i konstrukcje, a to wpływa korzystnie na rozwój dziecięcej wyobraźni i innych ważnych funkcji psychicznych. W tym wieku niezbędne są także akcesoria do zabawy w piasku, na działce i w ogródku - wiaderka, łopatkę, foremki, konewki. Staramy się natomiast nie obdarowywać dzieci trąbkami, klarnetami i gwizdkami, gdyż są niehigieniczne (inne dzieci, a nawet dorośli mogą je brać do ust) i hałaśliwe.

Czterolatki są coraz bardziej sprawne fizycznie, dlatego chętnie jeżdżą na trójkołowych rowerkach. W tym wieku dzieci zaczynają też naśladować dorosłych, dlatego kupujemy im zabawki przedstawiające przedmioty codziennego użytku - mebelki, naczynka, sprzęt kuchenny, wózek i pościel dla lalek, pralkę, kuchenkę, wagę, młotek, proste narzędzia do majsterkowania. Z takich zabawek dzieci bardzo się cieszą, gdyż to uatrakcyjnia ich zabawy. Mają to samo, co mama i tata, tylko w miniaturze.

Potem następuje czas zabaw tematycznych, podczas których dzieci bawią się w POLICJANTA, SPRZEDAWCĘ, NAUCZYCIELA, FRYZJERA, LEKARZA, KIEROWCĘ itd. Takie zabawki wspaniale ułatwiają zestawy zabawek do zabaw tematycznych, które można kupić w sklepach zabawkowych, jak np. "mały fryzjer", "mały lekarz" itp.

Wraz z wiekiem zabawy dziecka zmieniają swój charakter. Proste ruchy manipulacyjne niemowlęcia przekształcają się stopniowo w coraz bardziej skomplikowane czynności ruchowe i zabawy konstrukcyjne, a w dalszej kolejności w zabawy naśladowcze i zabawy tematyczne. Na każdy z tych etapów potrzebne są dziecku inne zabawki, a także kredki, farbki, plastelina, książeczki.

Do zabawy dziecka dorośli powinni podchodzić z powagą i zrozumieniem, nie szczędzić mu zachęty, podziwu, zainteresowania i pochwały. A jeśli poprosi nas o wspólną zabawę, nie wykręcajmy się brakiem czasu i zmęczeniem.